

Формування тактики дій курсантів з урахуванням їх розумової діяльності під час навчання у ВНЗ

Юрій Сергієнко
Олександр Лаврентьєв
Сергій Антоненко

Університет державної фіскальної служби України,
Ірпінь, Україна

Мета: формування тактичних дій курсантів із урахуванням їх розумової діяльності на заняттях з навчальних дисциплін, пов'язаних з моделюванням ситуацій із службової діяльності.

Матеріал і методи: аналіз правоохоронної практики при проведенні різних оперативно-слідчих дій, пов'язаних із затриманням правопорушників та їх переслідуванням. Для проведення дослідження використовувались комп'ютерні тести оцінки психофізіологічних здібностей спортсменів, розроблені В. С. Ашаніним. Проведено експеримент ($n=25$) протягом чотирьох років.

Результати: встановлено основні психофізіологічні процеси розумової діяльності у курсантів-правоохоронців на заняттях зі спеціальної фізичної підготовки, тактико-спеціальної підготовки та тактики поведінки працівника фіскальної служби з табельною вогнепальною зброєю в нестандартних ситуаціях.

Висновки: експериментально доведені та вказані структура та модель підготовки, розкрито роль взаємозв'язків фізичних та психофізіологічних якостей.

Ключові слова: тактико-спеціальна підготовка, правоохоронна практика, розумова діяльність, курсант, працівник правоохоронних органів, професійна діяльність.

Вступ

Майбутня професійна діяльність курсантів, яка буде пов'язана з правоохоронною практикою, зумовлена здебільшого нестандартними ситуаціями, де основними факторами виступають: специфіка режиму робочого дня і його ненормованість, характер рухової діяльності, а це, в свою чергу, суттєво впливає на стан здоров'я і працездатність працівників. Під час оперативних заходів постійно присутня зміна ситуації, яка, як правило, проходить в умовах обмеженого простору, недостатньої інформації, невизначеності та неможливості прогнозувати весь розвиток ситуації, яка посилюється несподіваністю та непередбачуваністю кінцевого результату.

Робота в правоохоронних органах потребує від працівника великої особистої сміливості, винахідливості, образної пам'яті, високого рівня організованості, наполегливості та емоційної стійкості, уміння швидко та холоднокривно приймати рішення. Вони повинні вміти: логічно мислити і організовувати свою діяльність; проводити невідкладні дії, передбачені спеціальною тактикою оперативних та слідчих підрозділів; ефективно працювати з людьми, встановлювати психологічний контакт; протистояти негативному впливу з боку учасників процесу дізнання; швидко орієнтуватися в умовах, що змінюються; застосовувати різні підходи до оцінки ситуації, що виникла, без шаблонів та стереотипів мислення [1; 5; 6; 10; 13].

У вищих навчальних закладах правоохоронних органів викладається цілий комплекс спеціальних предметів професійного спрямування. Одним з таких комплексів є професійно-прикладна підготовка працівників правоохоронних органів. Даний комплекс складається з навчальних

дисциплін, які забезпечують індивідуальний розвиток загальних і спеціальних якостей. Для формування спеціалізованих навиків на заняттях з фізичної, спеціальної фізичної підготовки, вогневої підготовки, тактико-спеціальної підготовки та тактики поведінки працівника фіскальної служби з табельною вогнепальною зброєю в нестандартних ситуаціях приділяється увага щодо оволодіння заходами фізичного впливу, прийомми рукопашного бою і вміння володіти табельною вогнепальною зброєю.

Виходячи з вищевикладеного, професійна діяльність працівника правоохоронних органів за своєю структурою впливає на функціональні системи організму в процесі забезпечення результату і може бути класифікована на: фізичну, психомоторну і розумову [4; 8; 9; 11; 12]. Одним із психофізіологічних механізмів професійної діяльності працівника є розумова діяльність.

Специфічною особливістю діяльності правоохоронних органів є наявність конфліктних ситуацій, в яких співробітнику протистоять особи різного ступеня соціальної небезпечності, при цьому умови праці швидко змінюються від спокійного стану (сидячої форми роботи) до максимального прояву фізичних і психологічних навантажень, де повинні проявлятися наступні якості: швидке і логічне мислення, професійна пам'ять, уважність, спостережливість, обробка та прийняття рішень.

Дослідженням рівня успішності досягнення мети в різних видах професійної діяльності співробітників правоохоронних органів займалось багато науковців, а саме: досягненням позитивних результатів в професійній діяльності (Ю. О. Приходько, І. В. Бандурка, В. Б. Коновалова); успішне виконання прийомів самозахисту (С. А. Антоненко, О. А. Ярещенко, О. М. Івлєв, В. В. Бондаренко; про-

гнозування атакуючих дій супротивника, як фактор підвищення результативності сутичок (І. Г. Знаковану, В. Д. Миронов).

Мотивація поведінки правопорушника пов'язана з особливостями зіткнення зі співробітником. Напад, в основному, відбувається несподівано, переважно при наближенні працівників для перевірки документів тощо. Дії нападаючого залежать від кількісного співвідношення працівників та правопорушників. Якщо кількість працівників чисельно переважає, то напад відбувається не відразу, спочатку правопорушники намагаються зникнути, якщо не вдається – нападають.

Особливістю тактичних дій є індивідуальний характер працівника. Так як фізична, технічна, тактична, бойова та психологічна підготовки їх різна, поведінка у кожного особлива. Тому співробітникам необхідні навички як діяти при дефіциті часу, простору, швидко і варіативно змінювати свою позицію, прогнозувати дії противника та приймати рішення. Всі ці якості треба враховувати при проведенні індивідуальних тренувань та на практичних заняттях [3; 7; 9; 14].

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконується згідно науково-дослідної теми кафедри спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції Університету державної фіскальної служби України на 2014–2019 роки за темою «Формування спеціальних професійних якостей працівників правоохоронних органів», державний реєстраційний номер 0114U001841.

Мета дослідження: дослідити динаміку психофізіологічних механізмів розумової діяльності у курсантів на протязі навчання у ВНЗ з визначенням факторних моделей.

Завдання дослідження:

- 1. Проаналізувати дані літературних джерел відносно протидії працівника озброєному правопорушнику.
- 2. Визначити компоненти, які впливають на формування тактики дій курсантів з урахуванням їх розумової

діяльності при загрозі використання вогнепальної зброї (пістолет).

Матеріал і методи дослідження

У роботі використовуються методи аналізу й узагальнення наукової, навчально-методичної та спеціальної літератури.

Для вирішення поставленої мети був проведений експеримент протягом чотирьох років з курсантами факультету податкової міліції. В експерименті прийняло участь 25 курсантів, які навчались в період з вересня 2012 року по червень 2015 року.

Для проведення дослідження використовувались комп'ютерні тести оцінки психофізіологічних здібностей спортсменів, розроблені В. С. Ашаніним, а саме: проста зорово-моторна реакція на світловий подразник, складна зорово-моторна реакція на світловий подразник, проста аудіо-моторна реакція на звуковий сигнал, оцінка рівня переключення та розподілу уваги проводилась за допомогою методики Горбова «Червоно-чорна таблиця», оцінка рівня психічної стійкості, ефективності роботи, ступеня впрацьованості проводилась за методикою «Таблиці Шульте» і короткочасної зорової пам'яті [2].

Результати дослідження та їх обговорення

Нами була розроблена експериментальна методика, яка базувалась на застосуванні спеціальних ігрових вправ професійної спрямованості і моделюванні ситуацій, що можуть трапитись під час виконання службових обов'язків.

Фізичні вправи були спрямовані на розвиток координаційних здібностей, витривалості, застосовувались силові вправи динамічної і статичної спрямованості. Ігрові вправи за своїм змістом вимагали від курсантів швидкого переключення з одного виду діяльності на інший, прийняття рішень на основі отриманих знань, вміння швидко концентрувати увагу на необхідних об'єктах, а також вивчалась їх тактична поведінка.

Динаміка психофізіологічних показників курсантів на протязі навчання

Назва показника	n	Рік навчання (M±m)			
		2012	2013	2014	2015
Сенсомоторні реакції					
Проста зорова(с)	25	0,4±0,01	0,36±0,01	0,32±0,01	0,31±0,01*
Складна зорова (с)	25	0,52±0,03	0,41±0,02	0,39±0,01	0,35±0,01*
Проста слухова (с)	25	0,46±0,02	0,38±0,02	0,33±0,01	0,3±0,01*
«Червоно-чорна таблиця»					
Переключення уваги (с)	25	150,08±7,74	135,56±6,91	132,0±5,33	129,16±5,3*
«Таблиці Шульте»					
Ефективність роботи (с)	25	46,93±0,68	44,52±0,25	44,37±0,45	43,5±0,3*
Ступінь впрацьованості (с)	25	61,03±0,68	59,83±0,84	56,61±0,61	54,09±0,96*
Психічна стійкість (с)	25	59,42±0,42	57,12±0,8	56,4±0,96	54,02±0,82*
Короткочасна пам'ять					
Короткочасна зорова пам'ять (кількість)	25	6,12±0,18	7,04±0,10	7,6±0,15	9,0±0,28*
Тест Купера					
Витривалість (метри)	25	2615,16±30,97	2670,84±27,33	2715,56±25,3	2810,3±33,15*

Примітка. * P<0,05.

Моделювання ситуацій передбачало вміння швидко запам'ятовувати становище, в яке потрапив у разі виникнення загрози курсант, при цьому не перевищуючи меж необхідної самооборони, і після цього здійснювався аналіз дій із вказаними помилками, які були допущені під час вирішення ситуації, до якої потрапив курсант.

На першому етапі ми визначали динаміку змін показників сенсомоторних реакцій, когнітивних здібностей і загальної витривалості курсантів на протязі всього періоду навчання, що знайшли відображення в таблиці.

Результати проведеного дослідження свідчать про достовірно позитивну динаміку показників за всіма психофізіологічними параметрами на протязі всього експерименту.

На другому етапі нашого дослідження ми прослідкували зміни, які відбуваються у процесах розумової діяльності курсантів під час проведення експерименту за допомогою факторного аналізу.

Виявлено, що на першому курсі факторна структура розумової діяльності курсантів включає три фактори. До *першого фактору* увійшли три показники: ефективність роботи (0,855); ступінь впрацьованості (0,896); психічна стійкість (0,894), відсоток загальної дисперсії яких дорівнює 35,2%;

До *другого фактору* увійшли два показники: проста і складна зорова сенсомоторна реакція (0,606), (0,898), відсоток загальної дисперсії яких дорівнює 16,9%.

До *третього фактору* увійшли показники витривалості (0,778), та короткочасної зорової пам'яті (0,679), відсоток загальної дисперсії яких дорівнює 13,9%.

На другому курсі ступні структура змінилася:

до *першого фактору* увійшли три показники: ефективність роботи (0,819); складна зорова сенсомоторна реакція (0,745); проста слухова сенсомоторна реакція (0,705), відсоток загальної дисперсії дорівнює 24,5%;

до *другого фактору* увійшли показники: простої зорової сенсомоторної реакції (0,627) і переключення уваги (0,896), відсоток загальної дисперсії дорівнює 19,2%;

до *третього фактору* увійшли показники: психічна стійкість (0,702) і показник короткочасної пам'яті (0,782) з відсотком загальної дисперсії 16,1%.

На третьому курсі були визначені такі основні фактори:

у *перший фактор* (22,7% загальної дисперсії) увійшли: проста слухова сенсомоторна реакція (–0,634), витривалість (0,875) і короткочасна зорова пам'ять (0,608);

до *другого фактору* увійшли показники: складної зорової сенсомоторної реакції (0,782), переключення уваги (0,758), відсоток загальної дисперсії дорівнює 21,05%;

до *третього фактору* увійшов показник ступеня впрацьованості (0,830), відсоток загальної дисперсії дорівнює 13,8%.

На четвертому завершальному курсі були визначені такі фактори:

у *перший фактор* увійшли показники: складна зорова сенсомоторна реакція (0,769); переключення уваги (0,722); короткочасна зорова пам'ять (0,649) з відсотком загальної дисперсії 20,7%;

до *другого фактору* увійшли проста слухова сенсомоторна реакція (0,853); психічна стійкість (0,733), відсоток загальної дисперсії якого дорівнює 17,6%;

до *третього фактору* (16,2% загальної дисперсії) увійшли проста зорова сенсомоторна реакція (0,769); витривалість (656); ефективність роботи (0,612).

Формування спеціальних навичок в умовах розумової діяльності відбувається при участі сенсомоторних реакцій, а з точки зору структури організації переробки інформації, психомоторна діяльність людини являє собою інтегральний результат взаємодії моторної (м'язової) і центральної нервової (психічної) систем [6; 11].

Проведений експеримент свідчить, що на протязі навчання у курсантів відбуваються зміни в досліджуваній факторній структурі. Так, у курсантів перших трьох курсів постійно змінюються складові показників, що свідчить про набуття певних рухових навичок і мінімального рухового досвіду із застосування прийомів рукопашного бою. У той же час у курсантів четвертого курсу при потраплянні в змодельовану ситуацію спочатку йде сприйняття інформації, її переробка і лише потім приймається рішення.

Висновки

При формуванні професійно-прикладних навичок у курсантів необхідно формувати не тільки поодинокі знання і вміння з окремих дисциплін, а також створювати умови на завершальному етапі навчання, які забезпечать значимість і розуміння їх застосування в професійній діяльності як єдиного цілісного досвіду.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Подальше дослідження вбачаємо у вивченні шляхів підвищення ефективності взаємодії у поєднанні навчальних дисциплін тактико-спеціальної підготовки та спеціальної фізичної підготовки для організації правомірного застосування фізичного впливу у майбутніх працівників правоохоронних органів у процесі моделювання службової діяльності в нестандартних умовах та з використання зброї.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що немає конфлікту інтересів, який може сприяти таким, що може завдати шкоди неупередженості статті.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організації.

Список використаної літератури

1. Антоненко С. А. Формування адаптаційних процесів у курсантів першого курсу до фізичних навантажень під час навчання в вузах правоохоронних органів України / С. А. Антоненко // Науковий Часопис серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Фізична культура і спорт. Випуск 2(55)15. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 12–15.
2. Ашанин В. С. Компьютерные тесты оценки когнитивных способностей спортсменов / В. С. Ашанин // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків : ХДАФК, 2002. – Вип. 5. – С. 164–166.
3. Бондаренко В. В. Компоненти успішності виконання захисних дій при нападі супротивника озброєного холодною зброєю / В. В. Бондаренко / Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків. – 2010. – № 3. –

С. 11–13.

4. Вако І. І. Удосконалення техніки рукопашного бою в процесі спеціальної фізичної підготовки майбутніх фахівців служби безпеки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. та спорту : 24.00.02. «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / І. І. Вако. – К., 2016. – 20 с.

5. Гаркуша В. С. Особиста безпека працівників податкової служби України: навчальний посібник / В. С. Гаркуша, Ю. В. Корнєєв, В. О. Шамрай ; за редакцією О. Л. Копиленка. – К. : «МП Леся», 2005. – 568 с.

6. Коробейников Г. В. Психофизиологическая организация деятельности человека [Текст] : Монография / Г. В. Коробейников. – Белая Церковь, 2008. – 138 с.

7. Корольчук М. С. Психофізіологія діяльності. Підручник / М. С. Корольчук. – К : Ельга, Ніка- Центр, 2003. – 400 с.

8. Лаврентьев О. М. Особливості тактико-технічних дій співробітників правоохоронних органів України при озброєному опері з використанням вогнепальної зброї (пістолет) // Науковий Часопис серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Фізична культура і спорт. Випуск 14(41)13. – Київ : видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – С. 97–101.

9. Лаврентьев О. М. Особливості тактико-технічних дій співробітників правоохоронних органів України при загрозі використання холодної зброї (ніж) / О. М. Лаврентьев, О. В. Бутко, М. О. Панасюк, А. О. Кандоурова // Науковий Часопис. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури. Фізична культура і спорт. Випуск 8(35). – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – С. 74–79.

10. Плиско В. И. Формирование у сотрудников устойчивого психомоторного состояния к внешним проявлениям опасности / В. И. Плиско. – К : РИО МВД Украины. – 1991. – 128 с.

11. Сергієнко Ю. П. Формування психологічних якостей курсантів на заняттях з фізичної підготовки при навчанні в вищих навчальних закладах силових структур / Ю. П. Сергієнко, А. М. Андреев // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – Харків : ХДАДМ (ХХПІ), 2007. – № 1. – С. 5–12.

12. Сергієнко Ю. П. Застосування ситуативного методу в навчальному процесі при підготовці фахівців податкової міліції / Ю. П. Сергієнко, О. М. Лаврентьев // Матеріали п'ятих Ірпінських міжнародних науково-педагогічних читань, (Ірпінь, 24 – 25 травня 2007). – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2007. – С. 410–413.

13. Травников А. Оперативный рукопашный бой по системе КГБ / А. Травников. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2006. – 352 с.

14. Miller L. Practical police psychology: Stress Management and Crisis Intervention for Law Enforcement / L. Miller– Published, 2006 – 320 p.

Стаття надійшла до редакції: 02.07.2016 р.

Опубліковано: 31.08.2016 р.

Аннотация. Сергиенко Ю., Лаврентьев А., Антоненко С. Формирование тактики действий курсантов с учетом их умственной деятельности во время обучения в вузе. Цель: формирование тактических действий курсантов с учетом их умственной деятельности на занятиях по учебным дисциплинам, связанным с моделированием ситуаций по служебной деятельности. **Материал и методы:** анализ правоохранительной практики при проведении различных оперативно-следственных действий, связанных с задержанием правонарушителей и их преследованием. Для проведения исследования использовались компьютерные тесты оценки психофизиологических способностей спортсменов, разработанные В. С. Ашаниным. Проведен эксперимент (n=25) в течение четырех лет. **Результаты:** установлены основные психофизиологические процессы умственной деятельности у курсантов-правоохранителей на занятиях по специальной физической подготовке, тактико-специальной подготовке и тактике поведения работника фискальной службы с табельным огнестрельным оружием в нестандартных ситуациях. **Выводы:** экспериментально доказаны и указаны структура и модель подготовки, раскрыта роль взаимосвязей физических и психофизиологических качеств.

Ключевые слова: тактико-специальная подготовка, правоохранительная практика, умственная деятельность, курсант, сотрудник правоохранительных органов, профессиональная деятельность.

Abstract. Serhiyenko, Yu., Lavrentyev, A. & Antonenko, S. Formation of tactics of actions of cadets taking into account their cerebration during training in higher education institution. Purpose: the formation of tactical actions of cadets taking into account their cerebration on classes in the subject matters, which is connected with modeling of situations on office activity. **Material & Methods:** the analysis of law-enforcement practice when carrying out various operational investigative actions, which are connected with the detention of offenders and their prosecution. The computer tests of assessment of psychophysiological abilities of sportsmen, which are developed by V. S. Ashanin were used, for carrying out the research. The experiment (n=25) is made during four years. **Results:** the main psychophysiological processes of cerebration at cadets-law enforcement authorities on special physical preparation classes, tactical-special preparation and tactics of behavior of the employee of fiscal service with organic firearms in unusual situations are established. **Conclusions:** the structure and the model of preparation are experimentally proved and specified, the role of interrelations of physical and psychophysiological qualities is opened.

Keywords: tactical and special preparation, law-enforcement practice, cerebration, cadet, law enforcement officer, professional activity.

References

1. Antonenko, C. A. (2015), "Formation of adaptive processes in the first-year cadets to physical stress while studying in the universities of Ukraine law enforcement", *Naukoviy Chasopis seriya 15. Naukovo-pedagogichni problemi fizichnoi kulturi. Fizichna kultura i sport*, Vol. 2(55)15, Kyiv, NPU imeni M. P. Dragomanova, pp. 12–15. (in Ukr.)
2. Ashanin, V. S. (2002), "Computer tests of cognitive abilities of athletes", *Slobozhans'kij naukovo-sportivnij visnik*, Kharkiv, KhDAFK, Vip. 5, pp. 164–166. (in Russ.)
3. Bondarenko, V. V. (2010), "Components of successful implementation of protective actions in attack enemy armed with knives", *Pedagogika, psikhologiya ta mediko-biologichni problemi fizichnogo vikhovannya i sportu*, Kharkiv, No 3, pp. 11–13. (in Ukr.)
4. Vako, I. I. (2016), *Udoskonalennya tekhniki rukopashnogo boyu v protsesi spetsialnoi fizichnoi pidgotovki maybutnikh fakhivtsiv sluzhbi bezpeki Ukraini : avtoref. kand. nauk z fizik. vikh. ta sportu* [Improving techniques of unarmed combat in the special physical training of future specialists of security service of Ukraine: PhD diss.], Kyiv, 20 p. (in Ukr.)
5. Garkusha, V. C., Korneev, Yu. V. & Shamray, V. O. (2005), *Osobista bezpeka pratsivnikov podatkovoi sluzhbi Ukraini* [Personal Safety Employees Tax Service of Ukraine], Kyiv, MP Lesya, 568 p. (in Ukr.)
6. Korobeynikov, G. V. (2008), *Psikhofiziologicheskaya organizatsiya deyatel'nosti cheloveka* [Psychophysiological organization of human activity], Belaya Tserkov, 138 p. (in Ukr.)
7. Korolchuk, M. C. (2003), *Psikhofiziologiya diyal'nosti* [Psychophysiology activities], Kyiv, Yelga, Nika- Tsent, 400 p. (in Ukr.)
8. Lavrentev, O. M. (2013), "Features of tactical and technical actions of law enforcement bodies of Ukraine at the opera armed with firearms (pistol)", *Naukoviy Chasopis seriya 15. Naukovo-pedagogichni problemi fizichnoi kulturi. Fizichna kultura i sport*, Vol. 14(41)13, Kyiv, NPU imeni M. P. Dragomanova, pp. 97–101. (in Ukr.)
9. Lavrentev, O. M., Butok, O. V., Panasyuk, M. O. & Kandourova, A. O. (2013), "Features of tactical and technical actions of law enforcement

Ukraine under the threat of the use of knives (knife)", *Naukoviy Chasopis. Seriya 15. Naukovo-pedagogichni problemi fizichnoi kulturi. Fizichna kultura i sport*, Vol. 8(35), Kyiv, NPU imeni M. P. Dragomanova, pp. 74–79. (in Ukr.)

10. Plisko, V. I. (1991), *Formirovanie u sotrudnikov ustoychivogo psikhomotornogo sostoyaniya k vneshnim proyavlennyam opasnosti* [Formation of employees sustainable psychomotor state to the external manifestations of the dangers], Kyiv, RIO MVD Ukrainy, 128 p. (in Russ.)

11. Sergienko, Yu. P. & Andreyanov, A. M. (2007), "Formation of psychological characteristics of students in the classroom for physical training in teaching in higher educational institutions of power structures", *Pedagogika, psikhologiya ta mediko-biologichni problemi fizichnogo vikhovannya i sportu*, Kharkiv, KhDADM (KhKhPI), No 1, pp. 5–12. (in Ukr.)

12. Sergienko, Yu. P. & Lavrentev, O. M. (2007), "Application situational method in the classroom for specialist tax police", *Materiali p'yatikh Iripinskih mizhnarodnikh naukovo-pedagogichnikh chitan, (Irpın, 24–25 travnya 2007)* [Materials Irpin fifth international scientific-pedagogical readings (Irpın, 24 - 25 May 2007)], Irpin, Natsionalna akademiya DPS Ukraini, pp. 410–413. (in Ukr.)

13. Travnikov, A. (2006), *Operativnyy rukopashnyy boy po sisteme KGB* [Operational dogfight KGB], Rostov-na-Donu, Feniks, 352 p. (in Russ.)

14. Miller, L. (2006), *Practical police psychology: Stress Management and Crisis Intervention for Law Enforcment*, Published, 320 p.

Received: 02.07.2016.

Published: 31.08.2016.

Сергієнко Юрій Петрович: *Університет Державної фіскальної служби України, вул. Садова, 90, м. Ірпінь, Київська область, 08201.*

Сергиенко Юрий Петрович: *Университет Государственной фискальной службы Украины, ул. Садовая, 90, г. Ирпінь, Киевская область, 08201.*

Yuri Sergienko: *University of the State Fiscal Service of Ukraine, Garden str., 90, Irpin, Kyiv region, 08201.*

ORCID.ORG/0000-0002-0103-9615

E-mail: sergienkofpm@mail.ru

Лаврентьев Олександр Миколайович: *Університет Державної фіскальної служби України, вул. Садова, 90, м. Ірпінь, Київська область, 08201.*

Лаврентьев Александр Николаевич: *Университет Государственной фискальной службы Украины, ул. Садовая, 90, г. Ирпінь, Киевская область, 08201.*

Alexander Lavrentiev: *University of the State Fiscal Service of Ukraine, Garden str., 90, Irpin, Kyiv region, 08201.*

ORCID.ORG/0000-0003-2785-2994

E-mail: alex.lavrentev.72@mail.ru

Антоненко Сергій Анатолійович: *Університет Державної фіскальної служби України, вул. Садова, 90, м. Ірпінь, Київська область, 08201.*

Антоненко Сергей Анатольевич: *Университет Государственной фискальной службы Украины, ул. Садовая, 90, г. Ирпінь, Киевская область, 08201.*

Sergey Antonenko: *University of the State Fiscal Service of Ukraine, Garden str., 90, Irpin, Kyiv region, 08201.*

ORCID.ORG/0000-0001-8127-4625

E-mail: antondocent@mail.ru

Бібліографічний опис статті:

Сергієнко Ю. Формування тактики дій курсантів з урахуванням їх розумової діяльності під час навчання у ВНЗ / Юрій Сергієнко, Олександр Лаврентьев, Сергій Антоненко // Слобожанський науково-спортивний вісник. – Харків : ХДАФК, 2016. – № 4(54). – С. 94–98. – doi: 10.15391/sns.v.2016-4.017